

Program
„Mladi za netoksičnu životnu sredinu u Srbiji“

Prvi Koordinacioni sastanak

17.04.2024.

Jasminka Randelović, mr biohem.

Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem)

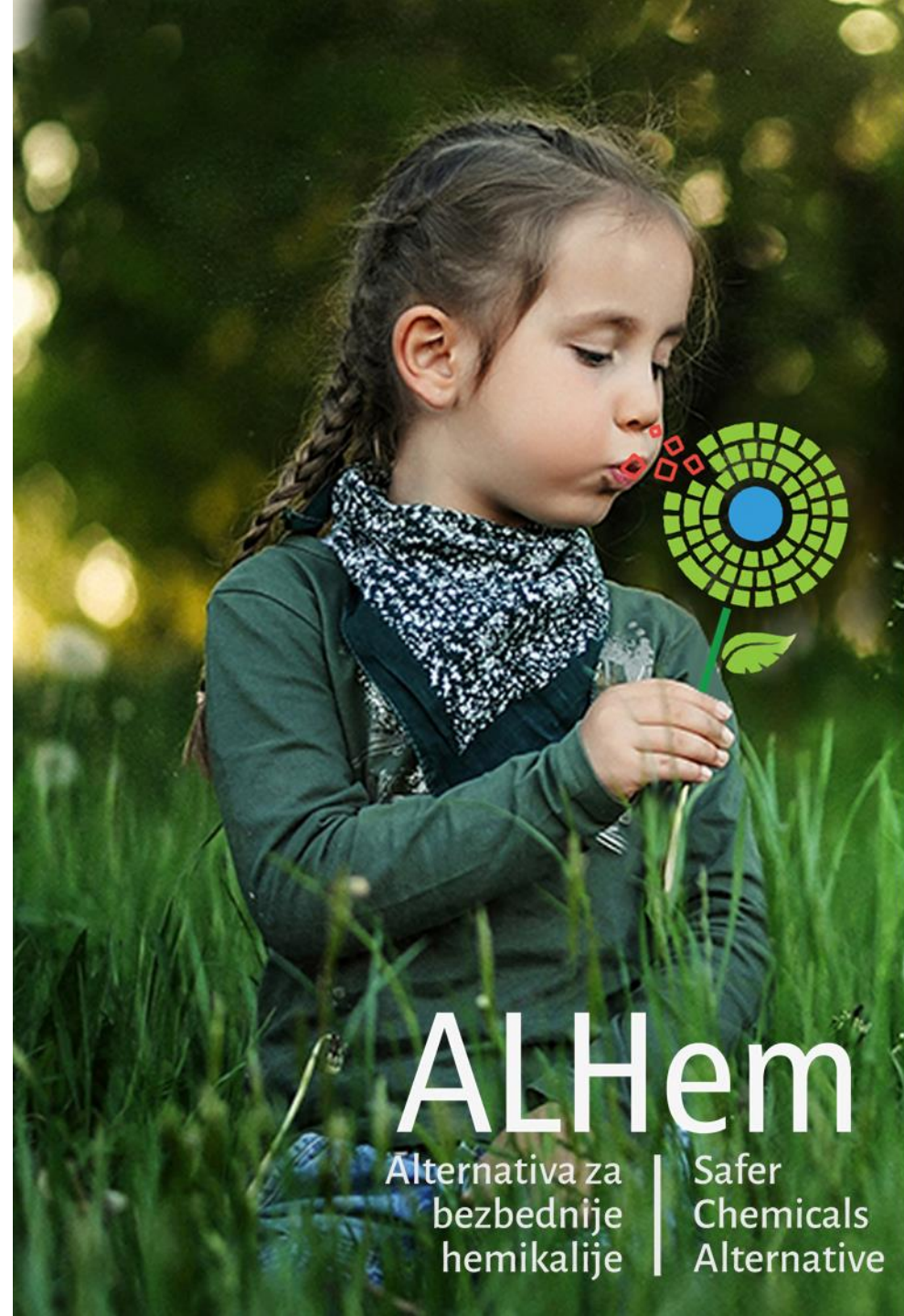

TRANSITION

ALHem

Alternativa za
bezbednije
hemikalije | Safer
Chemicals
Alternative

U okviru Strateškog plana rada i aktuelnih projekata ALHem započinje

Program „Mladi za netoksičnu životnu sredinu u Srbiji“

Šta je cilj?

Da pokrene mlade da se **uključe u procese donošenja odluka** u oblasti zaštite zdravlja i životne sredine, sa posebnim fokusom na oblast bezbednosti od toksičnih hemikalija i proizvoda koji mogu da ih sadrže.

Kako?

Program za mlade se realizuje u okviru **dve zagovaračke inicijative** sa ciljem

- provere primene zabrane/ograničenja određenih **ftalata u potrošačkim proizvodima na tržištu Srbije** - u okviru projekta „*Youth for healthy Serbia*“, koji se sprovodi uz finansijsku podršku Ministarstva inostranih poslova Republike Češke kao deo Programa „*Trasformation Cooperation Programme*“)

TRANSITION

- usklađivanja domaće regulative sa EU direktivom 2015/863/EU koji se odnosi na prisustvo štetnih **ftalata u električnoj i elektronskoj opremi** - u okviru projekta „*PhthalatesFreeEEE*“ koji predstavlja deo Programa „*Snaga aktivizma*“ koji finansira Američka agencija za međunarodni razvoj – USAID).

CRTA:

Ftalati imaju veoma široku primenu, nalaze u mnogim proizvodima koje svakodnevno koristimo ili smo sa njima okruženi, od građevinskog materijala i opreme za automobile, do električnih kablova.

To takođe znači da smo stalno izloženi ftalatima iz više različitih izvora.

S ČIME STE SVE U KONTAKTU PUTEM
ELEKTRONSKIH UREĐAJA?

0.21

Sa čime ste sve u kontaktu putem
elektronskih uređaja?

https://www.youtube.com/watch?v=j5bk_N_kFTk

U 2012. godini 93% svih ftalata u Evropi korišćeno je za omekšavanje PVC-a. Ftalati se u manjoj meri koriste u drugim polimerima (npr. gumi) i u hemijskim proizvodima (npr. bojama i lepkovima).

FTALATI

Ftalati (estri ftalne kiseline i alifatičnih alkohola) su najčešće korišćeni omekšivači koji se dodaju plastici na bazi polivinil hlorida (PVC).

Ftalati su supstance za koje je dokazano je da imaju *toksične efekte na reprodukciju tako što štetno da utiču na plodnost i na plod*, a za neke od njih (DEHP, DBP, BBP, DIBP) je dokazano da mogu dovesti do poremećaja rada endokrinog sistema, odnosno da su *endokrini disruptori* (eng. Endocrine Disrupting Chemicals -EDCs).

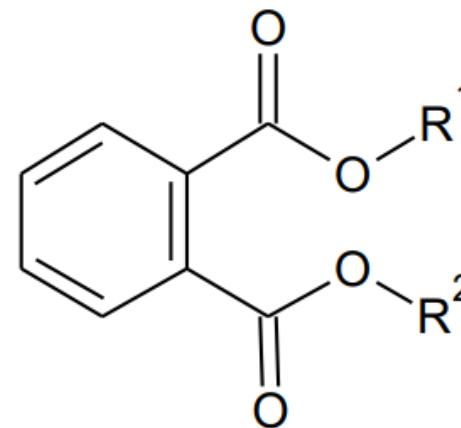

Figure 1: General *ortho*-phthalate ester structure

Assessment of regulatory needs

Authority: European Chemicals Agency (ECHA)

Date: June 2021

Group Name: *Ortho*-phthalates

General structure: -

Revision history

Version	Date	Description
1.0	June 2021	

[Candidate List of substances of very high concern for Authorisation - ECHA \(europa.eu\)](https://echa.europa.eu)

Substance name	EC No.	CAS No.	Date of inclusion	Reason for inclusion	Decision	IUCLID dataset	
Bis (2-ethylhexyl)phthalate (DEHP) CAS number: 117-81-7	204-211-0	117-81-7	28/10/2008	<ul style="list-style-type: none"> Toxic for reproduction (Article 57c) Endocrine disrupting properties (Article 57(f) - environment) Endocrine disrupting properties (Article 57(f) - human health) 	<ul style="list-style-type: none"> EU/2017/4462 ED/108/2014 ED/30/2017 ED/67/2008 		

U časopisu [JAMA Pediatrics](https://doi.org/10.1093/ped/kty100), autori su ispitali nivoe ftalata kod trudnica u odnosu na govorno-jezički razvoj kod njihove dece (Bornehag et al., 2018). Studija je obuhvatila 963 dece i majki iz Švedske i 370 majki i dece iz SAD. Istraživači su određivali prisustvo ftalata u uzorcima urina trudnica u ranoj fazi trudnoće. Nakon rođenja deteta, roditelji su popunjavali upitnik o govorno-jezičkom razvoju njihovog deteta u dobi od 30 meseci u Švedskoj i od najmanje dve godine starosti u SAD. Naročito dva ftalata, dibutil ftalat (DBP) i butilbenzil ftalat (BBP) - oba klasifikovana kao toksična po reprodukciju i kao endokrini disruptori - statistički su značajno povezana sa usporenim govorno-jezičkim razvojem u švedskim i američkim ispitivanim grupama.

Ftalati sa EU Liste kandidata supstanci koje izazivaju zabrinutost za autorizaciju

(objavljena u skladu sa članom 50 stav 10 Uredbe REACH)

	Naziv supstance i akronim	EC broj	CAS broj
1	Di-(2-etileksil) ftalat (sinonim: bis(2-etileksil) ftalat) DEHP	204-211-0	117-81-7
2	Benzil butil ftalat BBP	201-622-7	85-68-7
3	Dibutil ftalat DBP	201-557-4	84-74-2
4	Diizobutil ftalat DIBP	201-553-2	84-69-5
5	Di-n-pentil ftalat DPP	205-017-9	131-18-0
6	Diizopentil ftalat DIPP	210-088-4	605-50-5
7	n-pentil-izopentil ftalat NPIP	-	776297-69-9
8	Di-(2-metoksietil) ftalat (sinonim: bis(2-etoksietil) ftalat) DMEP	204-212-6	117-82-8
9	Di-n-heksil ftalat DNHP	201-559-5	84-75-3
10	Dicikloheksil ftalat DCHP	201-545-9	84-61-7
11	Diizoheksil ftalat	276-090-2	71850-09-4

+ 3 ftalata koji su dodati na Listu u 2021.godini

[Authorisation List - ECHA \(europa.eu\)](https://echa.europa.eu/authorisation-list)

Ukupno 14 SVHC ftalata (april 2024)

У Прилогу 1, Део 1. - Листа ограничења и забрана производње, стављања у промет и коришћења одређених опасних супстанци, смеша или производа, редни бројеви ограничења и забрана 22, 67. и 68. бришу се.

Редни број ограничења и забране 51, мења се и гласи:

"51.	Bis(2-етилхексил)-фталат (DEHP) CAS број: 117-81-7 ЕС број: 204-211-0 Дибутил-фталат (DBP) CAS број: 84-74-2 ЕС број: 201-557-4 Бензил-бутил-фталат (BBP) број CAS: 85-68-7 ЕС број: 201-622-7 Диизобутил-фталат (DIBP) број CAS: 84-69-5 ЕС број: 201-553-2	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забрањено је коришћење као супстанце или у смешама, појединачно или у било којој комбинацији фталата наведених под редним бројем 51, у концентрацији једнакој или већој од 0,1% масеног удела пластифицираног материјала, у играчкама и производима за негу деце. 2. Забрањено је стављање у промет играчака или производа за негу деце који садрже, појединачно или у било којој комбинацији DEHP, DBP и BBP, у концентрацији једнакој или већој од 0,1% масеног удела пластифицираног материјала. Забрањено је стављање у промет играчака или производа за негу деце који садрже DIBP, појединачно или у било којој комбинацији са DEHP, DBP и BBP, у концентрацији једнакој или већој од 0,1% масеног удела пластифицираног материјала након 7. јула 2023. године. 3. Забрањено је стављање у промет након 7. јула 2023. године производа који садрже, појединачно или у било којој комбинацији DEHP, DBP, BBP и DIBP у концентрацији једнакој или већој од 0,1% масеног удела у пластифицираном материјалу производа. 4. Тачка 3. не примењује се:
		храном; е) на медицинске уређаје; ж) на електричну и електронску опрему;

**ПРАВИЛНИК
О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ПРАВИЛНИКА О ОГРАНИЧЕЊИМА И
ЗАБРАНАМА ПРОИЗВОДЊЕ, СТАВЉАЊА У ПРОМЕТ И
КОРИШЋЕЊА ХЕМИКАЛИЈА**

(Сл. гласник РС бр. 57/22)

Основни текст на снази од 20/05/2022, у примени од 20/05/2022

COMMISSION REGULATION (EU) 2018/2005
of 17 December 2018

amending Annex XVII to Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) as regards bis(2-ethylhexyl) phthalate (DEHP), dibutyl phthalate (DBP), benzyl butyl phthalate (BBP) and diisobutyl phthalate (DIBP)

(Text with EEA relevance)

Ftalati u EEE

PRAVILNIK

O LISTI ELEKTRIČNIH I ELEKTRONSKIH PROIZVODA,
MERAMA ZABRANE I OGRANIČENJA KORIŠĆENJA
ELEKTRIČNE I ELEKTRONSKE OPREME KOJA SADRŽI
OPASNE MATERIJE, NAČINU I POSTUPKU
UPRAVLJANJA OTPADOM OD ELEKTRIČNIH I
ELEKTRONSKIH PROIZVODA

("Sl. glasnik RS", br. 99/2010)

II ELEKTRIČNA I ELEKTRONSKA OPREMA

Mere zabrane i ograničenja

Član 5

Električna i elektronska oprema, razvrstana u razrede 1. do 7. i razred 10. iz Priloga 1. ovog pravilnika, uključujući električne sijalice i druga rasvetna tela iz domaćinstva, stavljena na tržište Republike Srbije od 1. jula 2011. godine ne može sadržati olovo, živu, kadmijum, šestovalentni hrom Cr6+, polibromovane bifenile (PBB) ili polibromovane difenile (PBDE).

- ▶ Važeći propis u Srbiji koji se odnosi na zabranu/ograničenje opasnih supstanci u EEE potiče još iz 2010. godine i nije usaglašen sa EU direktivom 2015/863/EU (poznata kao **RoHS III**) koja zabranjuje/ograničava upotrebu 4 ftalatna jedinjenja i primenjuje se u EU od 2019. godine.
- ▶ Dakle, **postoji kašnjenje od 5 godina** i veliki rizik da se potrošački proizvodi koji su povučeni sa tržišta EU prelivaju na srpsko tržište i tržište zemalja zapadnog Balkana.

Aktivnosti u kojima uključujemo mlade podeljene su u tri dela:

1) Edukacija – Program edukacije:

Online radionica : Izvori finansiranja i osnove projektnog menadžmenta u oblasti zaštite životne sredine (2 sata)

Jednodnevna radionica (uživo) u trajanju od 6 sati (Beograd-dva termina | Niš) iz oblasti hemijske bezbednosti (Chemical Safety)

Online radionica: Zagovarački proces kroz konkretne zagovaračke inicijative (en. “*advocacy*”) (2 sata)

2) Aktivnosti zagovaranja prema nadležnim organima i drugim zainteresovanim stranama kako bi se 1) pokrenula inicijativa za donošenje zabrane/ograničenja sadržaja ftalata u EE opremi 2) izvršio pritisak na nadležne inspekcijske organe u cilju primene propisa o zabrani prisustva ftalata u potrošačkim proizvodima

3) Komunikacija ka građanima - putem društvenih mreža, izrade i promocije postova, infografika, tekstova za sajt i blog, drugih PR materijala, druženje sa novinarima na događaju za medije “Media brunch”

Metodologija rada

Laboratorijski deo - odnosi se izbor i nabavku potrošačkih proizvoda sa tržišta Srbije radi laboratorijskog testiranja na prisustvo 4 ftalata u cilju:

- provere primene domaćeg propisa o zabrani/ograničenja sadržaja ftalata od jula 2023. godine
- pokretanja inicijative za zabranu/ograničenje ftalata u EE opremi u skladu sa EU

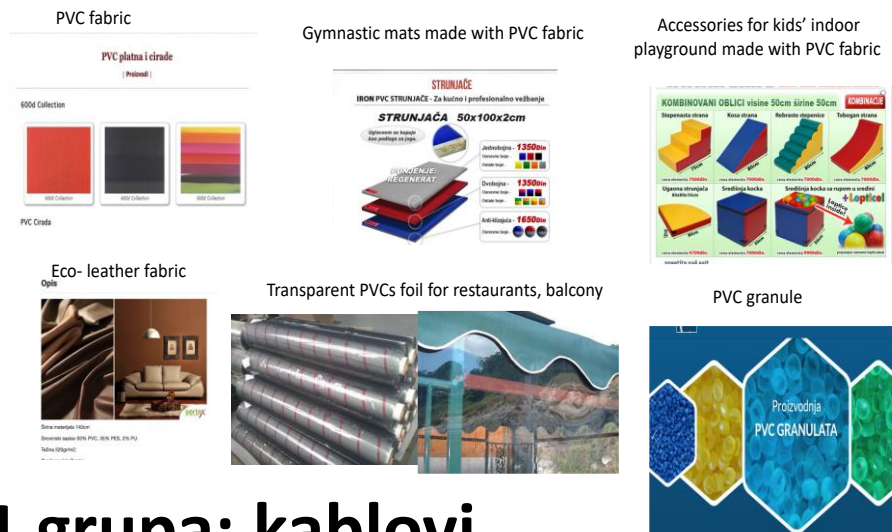
1. grupa: školski pribor

2. grupa: odeća, obuća i aksesoar

3. grupa: proizvodi za domaćinstvo

4. grupa: kablovi

Plan rada sa mladima u 2024

APRIL

**1. Koordinacioni
sastanak**

17.04.

MAJ

Edukacija

**1. online
radionica**

21.05.

**Radionica
uživo:**

**Chemical
Safety**

Beograd 31.05.

JUN

Edukacija

**Radionice
uživo: Chemical
Safety**

Niš 11.06.

Beograd 14.06.

JUL

AVGUST

Plan rada sa mladima u 2024

SEPTEMBAR

Zagovaranje

2. Online radionica

**2. Koordinacioni
sastanak**

OKTOBAR

Zagovaranje

**Podnošenje
zagovaračkih
inicijativa**

(policy papers)

NOVEMBAR

Zagovaranje

Stručna debata

**Dijalog sa
zainteresovanim
stranama**

Komunikacija

PR materijali

DECEMBAR

Komunikacija

**Učešće na Media
brunch**

**3. Koordinacioni
sastanak (završni)**

Koji su benefiti za mlade učešćem u ovom Programu?

Znanje

Kako funkcionišu organizacije civilnog društva, izvori finansiranja, upravljanje projektima

Kako možete da postanete nosioci promena u društvu kroz aktivističko delovanje

Kako da utičete na donošenje odluka u usvajanju javnih politika

Kako možete vršiti pritisak na nadležne inspekcije da kontrolišu primenu propisa u praksi

Kako da izaberete bezbednije hemikalije i proizvode za svakodnevnu upotrebu (za sebe, članove porodice, prijatelje)

Iskustvo

Da steknete uvid u rad i delovanje ekoloških organizacija civilnog društva

U zagovaračkom procesu

Networking, razmena iskustava i otvaranje mogućnosti za zajedničko, sinergističko delovanje u budućem radu

Mogućnost nastavka saradnje sa ALHem-om

Potvrda o učešću

Učešće u edukaciji, zagovaračkim procesima, komunikaciji

Program za mlade ima za cilj - Poziv na akciju!

Postoje bezbednije alternative za štetne i zastarele
hemikalije koje danas koristimo.

Ali da bi se promena desila, potrebni su nam ljudi koji imaju snagu da
deluju, **pre svega mladi.**

SADA.

Verujemo da je promena moguća.

**Hemija među nama je dobra stvar.
Osim kad nije !**

